

De Toorts

Lente

IVN Zuid-Kennemerland

Nummer 118
Februari 2023

OVER DE TOORTS EN IVN ZUID-KENNEMERLAND

De Toorts is het blad van IVN Zuid-Kennemerland. Leden en donateurs ontvangen drie keer per jaar De Toorts. Leden ontvangen daarnaast het kwartaalblad 'Mens en Natuur' van IVN Nederland.

IVN, Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers die wil bijdragen aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap. Zo'n 20.000 ervaren vrijwilligers zetten zich actief in met educatie en voorlichtingsactiviteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 170 afdelingen.

Lid of donateur

IVN-leden zijn per definitie actief binnen de afdeling. Zij hoeven geen natuurgids te zijn, er zijn voldoende andere activiteiten waarbij mensen nodig zijn.

Mensen die het werk van het IVN een warm hart toedragen maar niet actief willen zijn, kunnen de afdeling financieel steunen. Er kunnen niet genoeg donateurs zijn! Mede door hun steun kunnen wij een groot publiek betrekken bij onze gratis educatieve activiteiten. De jaarbijdrage is voor leden minimaal €24 en voor donateurs minimaal €15.

Bestuur

Wim Swinkels (voorzitter): ivnzk.bestuur@gmail.com / 06.52788835
Peter Blondel (penningmeester, ledenadministratie):
ivnzk.peningmeester@gmail.com
Martin Ettema (algemeen bestuurslid)
Juno Rouwenhorst (algemeen bestuurslid)

Bank: NL89TRIO 0198308728 (Triodos bank) t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Haarlem

Werkgroepen

Amfibieën, Vissen en Reptielen John de Jonge, [Ellie Wormgoor](mailto:Ellie.Wormgoor@gmail.com),
amfibienvelsen@gmail.com

Cursussen Arend Reinink, areinink1@gmail.com

Duurzame Leefomgeving en wijkvergroening

Wim Swinkels (waarnemend), ivnzk.duurzaam@gmail.com

Excursies (op aanvraag) Harry Lips (waarnemend),
ivnzk.excursies@gmail.com

Excursieplanner Gerard van Dijk, ivnzk.excursieplanning@gmail.com

Haarlemmermeer Anneke Wegman, ivnhaarlemmermeer@gmail.com

Kinderen Ellen Koomen, ivnzk.kinderen@gmail.com

Ledenadministratie ivnzk leden@gmail.com

Mediacontacten Ronald Cassee, ivnzk.publiciteit@gmail.com

Natuurinformatiecentrum Schalkwijk Therese van Groeningen,
023.5450082, theresevangroeningen@planet.nl

Natuurkoffer Ans Boogers, ivnzk.natuurkoffer@gmail.com

Natuurwerkgroep Marc van Schie, 023.5351239,
marcmargriet@hetnet.nl

Tekenen in de natuur Jan Saveur, jansaveur@gmail.com

De Toorts Femke van den Berg, ivnzk.toorts@gmail.com

De Toortsdistributie Hennie Terpstra, 06.41388789,
terpstra.hennie@gmail.com

Verreijkers voor excursies Ok Overbeek, 06.31305324

Webbeheer Jan-Willem Doornenbal, Ok Overbeek,
ivnzk.webbeheer@gmail.com

Contactpersonen

Landelijke IVN klachtenregeling Jan Saveur en Petra Bürmann,
m.saveur@planet.nl

Adviescommissie Haarlemmerhout Jonne Misset, jonnemisset@yahoo.com

In dit nummer

Redactioneel	3
Stinsenplantendag 10 april '23	3
Kennemer Vogeldag 16 april '23	3
Korvisser gezocht	3
Van het bestuur	4
Overwegingen stempelkaart	4
Duifjes	4
Straatje Om	5
In het voorjaar naar (het) buiten	6
Bennebroekbos	7
Collage lentefoto's	8 - 9
Herkenbaarheid bomen winter	10
Mijn favoriete plek	11
Trekken of blijven	12
De Kleine watersalamander	13
Amerikaanse vogelkers te lijf	14
Uitgelicht: IVN excursies ZK	15

Colofon

De Toorts nummer 118, februari 2023, thema 'Lente'.

Gastbijdragen van: Berna van Baarsen, Marisca van der Eem, Sacha Kuijs, Jan Saveur, Hans Smits, Wim Swinkels, Meins van der Wal en Ellie Wormgoor.

Redactie: Femke van den Berg, Jany van Dijk, Loes van der Heijden en Margo Slot. De redactie heeft het recht om bijdragen te redigeren of te weigeren.

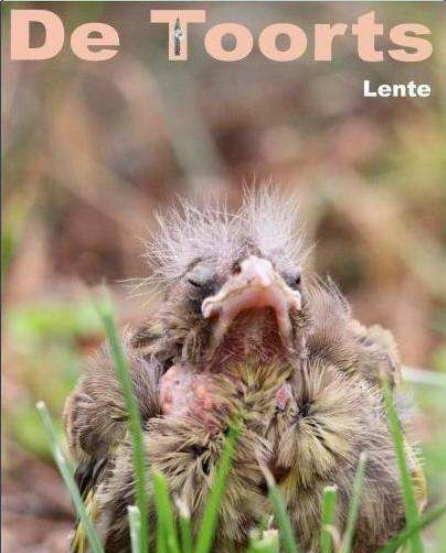

Foto cover: Jonge groenling. *Hans Moolenaar*

Druk: Editoo Arnhem (editoo.nl); op papier 'Helo', met FSC-keurmerk. De volgende Toorts met thema 'Spoorzoeken' verschijnt in juni 2023.

Kopij graag uiterlijk eind april digitaal aanleveren via ivnzk.toorts@gmail.com

REDACTIONEEL

Begin januari was het ongewoon warm en begon de natuur al te ontwaken. Nu kijk ik de blaadjes uit de knoppen en hoop binnenkort het gezoem van de eerste hommels in mijn tuin te horen.

Het thema van deze Toorts is 'Lente' waarmee je alle kanten op kunt. De inbox van De Toorts-mail stroomde vol met vele foto's. Om recht te doen aan deze kleurrijke, vrolijke foto's hebben we de twee middelste pagina's hieraan gewijd. De overige pagina's zijn gevuld met afwisselende onderwerpen. Naast Marisca van der Eem hebben vier gastschrijvers informatieve artikelen aangeleverd: Sacha Kuijs, Jan Saviour, Meins van der Wal en Ellie Wormgoor. Hier zijn we als redactie erg blij mee.

Het thema voor de volgende editie is "Spoorzoeken". Denk hierbij aan uitwerpselen, wissels, holen en nesten, vraatsporen, haren en veren, braakballen, lege eierschalen, gaatjes in boomstammen, (verlaten) cocons, geuren, sporen van paddenstoelen en varens. Half maart gaat de Toorts-redactie artikelen bedenken die passen bij dit thema. Heb je nog leuke ideeën, suggesties of foto's die te maken hebben met spoorzoeken? We horen het graag.

Veel lees- en bovenal kijkplezier met deze Toorts.

*Namens de redactie,
Femke van den Berg*

Blauwe druifjes. Foto: Piet Parea

STINSENPLANTENDAG 10 APRIL 2023

Kom paasmaandag 10 april de kleurrijke pracht van onze voorjaarsbloeiers bewonderen in Thijssse's Hof. Er is van alles te doen. Tussen 11:00 en 16:00 uur worden excursies gegeven. Voor kinderen zijn speurtochten uitgezet en ze kunnen hun eigen bolletjes planten en inpakken om mee naar huis te nemen. Vergeet niet te luisteren naar de verhalen van onze meesterverteller Piet Parea. Binnen zijn presentaties en een tentoonstelling over stinsen-wetenswaardigheden. Thijssse's Hof verkoopt planten en boeken. Kwekerij Haarlems Klokkenspel is voor de tweede keer aanwezig met hun gelijknamig bolgewas. IVN Zuid-Kennemerland en Thijssse's Hof heten jullie van harte welkom. Koffie en thee staan klaar.

Voorjaarsbloeiers. Foto: Marry van der Geest

Verhalenverteller Piet Parea. Foto: Lida Zaremba

KENNEMER VOGELDAG 16 APRIL 2023

Onder het motto 'Vogels in de kijker' zijn bij Fort benoorden Spaarndam vanaf 7:00 uur vroege-vogel-fietstochten en demonstraties vogels vangen en ringen. Vanaf 8:00 staan gidsen klaar bij observatiepunt Big Sit om steltlopers en andere (water)vogels te spotten. Vanaf 9:30 zijn voor jong en oud voegeexcursies, demonstraties (vogels opzetten) en worden onvergetelijke vogelverhalen verteld. Voor kinderen zijn er pluis-, luister- en speuractiviteiten. In het fort zijn rondleidingen, een vogeltentoonstelling en lezingen over vogelfotografie en andere (on)mogelijkheden om vogels dichterbij te halen. Aan het eind van de dag worden de winnaars van onze fotowedstrijd bekend gemaakt: stuur jouw allermooiste vogelfoto aan kennemervogeldag@gmail.com. Voor deelname aan de fotowedstrijd zie: www.100procentkluut.nl.

KORVISSER GEZOCHT!

Enkele malen per jaar staat korren op het activiteitenprogramma van IVN Zuid-Kennemerland. Soms vragen scholen ook een kor-excursie aan. Een kor is een sleepnet waarmee je kunt ontdekken wat voor leven er in de ondiepe Noordzee zit. Omdat de huidige visser/beheerder van deze activiteit stopt, zoeken we iemand die dit metier wil leren.

Korren doe je minimaal met twee personen. Eén persoon zorgt voor het sleepnet in het water. De ander zorgt dat de kinderen langs de vloedlijn op het juiste moment het net gaan voorttrekken. Het blijft altijd spannend wat je vangt. Dit maakt deze excursie tot één van de leukste voor jong en oud.

Als je geïnteresseerd bent, neem dan contact op met Hans Smits. Graag in de middag bellen met 06-31927918.

Actief meedoen met korren. Foto: Kinderwerkgroep

VAN HET BESTUUR

Bij het schrijven van dit stukje hebben we zojuist een geanimeerde nieuwjaarsbijeenkomst achter de rug, georganiseerd samen met onze zusterverenigingen de Vogelwerkgroep en de KNNV. De KNNV-voorzitter wees op monitoring en studieprojecten. De Vogelwerkgroep memoreerde de basiscursus vogelherkenning, natuurbeschermingsactiviteiten en waarnemingen van bijzondere soorten.

Wijzelf noemden de vele publieksactiviteiten die we na de Covid-periode weer hebben opgestart. Daarbij waren er nieuwe initiatieven zoals de Podcast Tierelier. We konden ook wijzen op de actieve werkgroep Haarlemmermeer, de Natuurwerkgroep en de Natuurkoffer. Grote publieksevenementen hebben plaatsgevonden zoals de Paddenstoelendag, de Stinsenplantendag en de Kennemer Vogeldag. Deze laatste is samen met onder andere de Vogelwerkgroep georganiseerd. Dit jaar wordt mogelijk een nieuwe Natuur Gidsen Opleiding gestart.

Zo werken we ook samen met andere organisaties, zoals terreinbeheerders, gemeenten, andere IVN-afdelingen en organisaties met aanverwante doelstellingen. Onze eigen doelstelling, mensen laten genieten en bewust maken van de rijkdommen van de natuur, staat daarbij steeds voorop.

We noemden als bestuur ook uitdagingen, zoals bemensing van de rollen die nodig zijn om onze vereniging draaiende te houden. Daarnaast is er de voortdurende uitdaging om een zo divers mogelijk publiek te bereiken. Genoeg te doen dit jaar en te bespreken op de Algemene Leden Vergadering van 5 april.

*Namens het bestuur,
Wim Swinkels, voorzitter*

THEMA JUNI

Stuur foto's, ideeën voor onderwerpen, kopij voor artikelen die te maken hebben met 'SPOORZOEKEN' naar ivnz.k.toorts@gmail.com

Bevervraat. Foto: Hans Moolenaar

Overwegingen bij een stempelkaart

Bij het vorige nummer van De Toorts zat een stempelkaart van de Klimaatcoalitie Haarlem. Sommige leden van IVN Zuid-Kennemerland hebben hun ongenoegen geuit over de combinatie van het IVN-logo met het logo van een groepering, Extinction Rebellion (XR), die omstreden methoden van actievoering gebruikt. Om misverstanden te voorkomen willen wij als bestuur een en ander verhelderen.

Om te beginnen willen wij de indruk wegnemen dat deze flyer op initiatief van de Toorts-redactie was bijgevoegd. Dit is uitdrukkelijk niet het geval. De stempelkaart was bijgevoegd op verzoek van het IVN-ZK bestuur, natuurlijk wel in goed overleg met redactie en verspreiders van De Toorts.

Onze primaire doelstelling is natuureducatie. Toen de Klimaatcoalitie ons vroeg om deze flyer te verspreiden, vond het bestuur dit passen binnen de IVN-ZK doelstelling (zie ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/over-ons-zuid-kennemerland/) en de criteria voor deelname aan lokale acties die wij hebben opgesteld en in de ledenvergadering hebben besproken.

De Klimaatcoalitie is geen formele organisatie en IVN Zuid-Kennemerland heeft ten aanzien van de Klimaatcoalitie geen verplichtingen aangegaan. Wij delen wel de zorgen over het klimaat van de deelnemers aan de Klimaatcoalitie, maar zijn het niet eens met alle methoden die andere groeperingen in de Klimaatcoalitie gebruiken om hun doelen te bereiken. Dat geldt overigens ook voor de vele en zeer diverse andere organisaties en maatschappelijke verbanden waar wij mee samenwerken.

Wim Swinkels, namens het bestuur van IVN Zuid-Kennemerland

DUIFJES

Op een middag vind ik tot mijn verbazing op mijn balkon een broedende duif in een bloempot. Vijfhoog, nooit verwacht! Vanuit mijn raam kan ik er zo bovenop kijken. Wat te doen? Niet storen dus. Op een dag is moeder weg en zie ik één eitje. De dag erna ligt het eitje kapot naast de bloempot. Volgens mijn burens zou dit het werk van een ekster kunnen zijn. Jammer, maar zo gaat dat in de natuur. Twee weken later weer prijs. Ditmaal ontdek ik twee eieren. Met het broeden wisselen pa en ma elkaar regelmatig af. Na ruim twee weken zie ik bij het aflossen iets kleins liggen. Twee piepkleine donzen bolletjes. Nu afwachten hoe dit nestje zich ontwikkelt. Het is aandoenlijk om te zien hoe de kleintjes hun bekjes openspreiden wanneer ze gevoerd worden. Ze groeien snel, ik vind het leuk! Maar mijn burens geven de raad: "Moet je wegdoen, ze poepen alles onder. Als je het nestje houdt, komen ze altijd weer terug!"

Uitvliegen of niet?

Het uitvliegen is heel bijzonder: iedere keer staan ze op de rand van de bloempot of het balkon, waarna ze zich weer terugtrekken in het veilige nest. Uiteindelijk laten ze zich vallen en slaan hun vleugels uit. De ouders poepen keurig buitenshuis, maar als de jongen ouder worden...nu begrijp ik waar mijn burens het over hadden. Een volgend nestje ga ik toch maar proberen te voorkomen. Om mijn balkon schoon te maken moest het plamuurmes en de harde borstel er aan te pas komen. Maar wat heb ik genoten van die kleintjes!

Tekst en foto: Meins van der Wal

Het is wat als je een lenterondje moet lopen, het nog winter is en het buiten dagenlang regent en stormt. Maar vanochtend schijnt de zon, het is droog, dus op zoek naar de lente in Thijsses Hof. Mijn eerste lentegeel zie ik al snel, verstopt tussen afgevalven bruin: het winterakonietje. Het is de enige die ik vanochtend zie en ik ben blij dat ik er niet aan voorbij ben gelopen, zoals ik bij de lenteklokjes en de sneeuwvlokjes deed. Gelukkig wees iemand er op, dus weer omdraaien en opnieuw beginnen.

lente te ontdekken, zie ik naast het ijle groen van de sneeuwvlokjes nog ander vers groen waar ik de naam niet van weet. Toen ik nog gids was werd ik daar nerveus van maar nu denk ik alleen: mooi!

Ik hoor koolmezen, een vink en andere vogelgeluiden waar ik ook de naam niet meer van weet maar wel van geniet. Het zijn nog niet de lokkende liedjes maar korte kreetjes en piepjes.

Wel zie ik heel veel blad van aronskelken boven de grond komen als opgerolde sigaren. Wat een mooie vormen hebben die bladeren met gelige strepen er doorheen. Even verder heeft de grote kaardenbol zijn groene bladeren op de grond in een kring gespreid. Zo houd je je plekje bezet.

Het is nog stil in de natuur maar binnenkort barst het los. Dan is het rekken en strekken, zingen, bespringen, nestelen en voeren. Opeens wordt het stille water opgeschrikt door een stel

Ik sta even stil aan de rand van de vijver en zie ook daar vers groen omhoog komen. Het lijken wel de stelen van narcissen, maar dat kan toch niet. Gelukkig loopt er iemand rond die me kan vertellen wat hier aan de hand is. Het zijn opkomende lente- of zomerklokjes die daar staan. Gewoonlijk staan ze op het droge maar vanwege de vele regen is de vijver voorbij haar rietkraag gekomen en zo staan de planten die van droge voeten houden nu tot hun knieën in het water.

Mijn handen en voeten zijn inmiddels heel koud geworden en omdat ik verder geen lente meer kan ontdekken, ga ik weer op huis aan waar de kachel brandt en de hyacinten kleuren en geuren in hun potjes. Heb ik toch nog een stukje lente te pakken, gewoon bij mij in huis.

Tekst en foto's: Marisca van der Eem

*winterakoniet
geel bolletje energie
het licht duurt langer*

Ik zie nog geen struik met gezwollen knoppen, laat staan vers nieuw blad. Wel volop leven in de hazelaar, maar dat is meer winter dan lente, dus weer verder. Met de blik vooral op de bodem gericht, want daar is wat beginnende

wilde eenden dat in de vijver landt na een vogelvlucht. De spiegeling van wolken en riet is door de opgeroepen waterkringen opeens weer helemaal anders. Wat is water toch boeiend om te bekijken.

Ze komen eraan.

Weerspiegeling.

IN HET VOORJAAR NAAR (HET) BUITEN

Ons land heeft duizenden buitenplaatsen gekend waarvan de meeste in Holland en Utrecht lagen. Nederland heeft vandaag de dag nog ruim 500 erkende buitenplaatsen. Dertig van de meest waardevolle historische buitenplaatsen bevinden zich in Kennemerland.

Voorgeschiedenis

Amsterdam ontwikkelde zich eind 16e eeuw tot de voornaamste stapelmarkt (plaats waar goederen uit de wereld werden gebracht, opgeslagen en verhandeld) en kapitaalmarkt van Europa. Holland was het centrum van de Republiek en was in de 17e eeuw het dichtstbevolkt en toonaangevend in economisch en cultureel opzicht. De bevolking nam in de 16e eeuw met 145% toe en midden 17e eeuw woonde de helft van de bevolking in Holland (1 miljoen inwoners). Holland was een belangrijk centrum van handel en nijverheid, waardoor de kooplieden en regenten steeds kapitaalkrachtiger werden.

Ontstaan van buitenplaatsen

Veel Amsterdamse kooplieden en regenten kochten in de 17e en 18e eeuw landbouwgrond en weilanden, al dan niet met hofsteden. Hieruit ontstonden veel buitenplaatsen. De dorpen op de oude strandwallen langs de kust waren geschikte locaties voor buitenplaatsen. De locatie moest goed te bereiken zijn via het water zodat de verhuizing van huisraad in het voorjaar met de trekschuit kon plaatsvinden.

De bewoners van Leyduin namen bijvoorbeeld stoelen, lampenkappen, 85 koffers en al het personeel mee. De Haarlemmer trekvaart (1632) vormde hierbij een belangrijke voorwaarde voor het vestigen van de buitenplaatsen in ZuidKennemerland. In Noord-Kennemerland waren de westelijke oevers van het Wijkermeer geschikt en hier verschenen diverse buitenplaatsen zoals Beeckesteijn, Akerendam, Velserbeek en Waterland. Door de aanleg van het Noordzeekanaal en de drooglegging van het Wijkermeer

wordt het landschap aangetast en verdween een aantal van deze buitenplaatsen.

Buitenplaatsen in het voorjaar

De buitenplaatsen werden in de periode april/mei tot september/oktober bewoond door rijke regenten en kooplieden die in luxe en stijl de zomermaanden wilden doorbrengen. De buitenplaats vervulde daarbij een belangrijke rol als statussymbool. In het voorjaar ontvluchtten de welvarende regenten en kooplieden de stinkende grachten en daarmee gepaard gaande ziektes van de stad en zochten ontspanning in de frisse lucht van het buiten. De ontspanning blijkt uit de benamingen van de buitenplaatsen zoals Sorghvliet, Vredenhof en Weltevreden. In deze periode ontstonden ook de hofdichten waarin de schoonheid van de buitenplaats werd beschreven door aangestelde dichters.

Buitenplaatsen waren vaak luxueus met een koetshuis, een orangerie, een tuinmanswoning, vaak een belvédère en een ijskelder en omringd door een prachtig aangelegde tuin vaak met een pinetum dit alles gefinancierd door welgestelde kooplieden of regenten. Sommige buitenplaatsen hadden een vinkenbaan of een paardenrenbaan (Vinkenduin, Woestduin). Buitenplaats De Hartekamp werd op enig moment zelfs uitgebreid met een menagerie met tijgers, apen, Indische herten, wilde honden en vele andere exotische dieren. Dit alles ter ontspanning en vermaak van de gefortuneerde eigenaren en hun vriendenkring.

Tegenwoordig hebben de meeste buitenplaatsen een andere functie. Ze zijn bijvoorbeeld te bezichtigen, te huur voor festiviteiten of hebben een museale functie. Slechts enkele buitenplaatsen worden particulier bewoond.

Tekst en foto's: Loes van der Heijden

Buitenplaats De Hartekamp.

Buitenplaats Welgelegen.

Buitenplaats Leyduin.

BENNEBROEKBOS

Als ik aan lente denk in het Bennebroekbos, dan denk ik aan stinsenplanten en pasgeboren reekalfjes. Ik heb het geluk dat ik vlak bij dit kleine bos woon, dat zoals de naam al doet vermoeden in Bennebroek ligt. Het is in eigendom van Landschap Noord-Holland.

Historie

Bennebroek was tot 1950 een ambachtsheerlijkheid. De ambachtswomen en -heren woonden in Huis te Bennebroek. Dit huis is in 1973 afgebroken en er staan nu serviceflats. Op het terrein van het huis, waar ook een tuin en park bij hoorden, ligt nu het Bennebroekbos.

Beheer

Voor het beheer van het Bennebroekbos zet Landschap Noord-Holland elke maandag een ploeg vrijwilligers in, bestaande uit ongeveer acht mannen. Een belangrijk deel van hun werk bestaat eruit om de terreinen bewandelbaar en veilig te houden. Dit betekent dat er gesnoeid, gekapt en gemaaid wordt. Ongewenste planten, zoals bamboe, worden verwijderd. Als bomen zijn omgevallen op plekken waar stinsenplanten groeien, worden die bomen verwijderd. Het hout wordt gekloofd en verkocht aan mensen met haarden of houtkachels. Ook repareren de vrijwilligers hekken en bruggen. Naast het Bennebroekbos beheren deze vrijwilligers ook de Overplaats, het gebied vanaf het Bennebroekbos tot aan de Herenweg.

Stinsenplanten

Het Friese woord stins betekent stenen huis. Stinsenplanten zijn meestal lang geleden uit het buitenland gehaald en geplant op buitenplaatsen en dergelijke, waarna ze verwilderden. Uit eigen ervaring weet ik dat in het Bennebroekbos veel stinsenplanten voorkomen, zoals het sneeuwkllokje, de bosanemoon, gewone vogelmelk en hartbladzonnebloem.

Via waarneming.nl blijkt dat er nog veel meer stinsenplanten voorkomen, waarvan ik er hier een paar noem: de Italiaanse aronskelk, knikkende vogelmelk, Oosterse sterhyacint en wilde narcis. Stinsenplanten bloeien vroeg in het voorjaar en geven mij echt een lentegevoel in het Bennebroekbos.

Hartbladzonnebloem.

Reeën en egels

Naast de vele lentebloeiërs kent het Bennebroekbos natuurlijk ook dierlijke bewoners in de lente. Voor zo'n klein bos is het toch wel bijzonder dat er reeën leven. Zelf heb ik tweemaal tegen zonsondergang een ree gezien. Landschap Noord-Holland heeft een bord geplaatst om met name hondenbezitters te wijzen op de kwetsbaarheid van reeën en verzoekt honden kort aan te lijnen. Zeker reekalfjes zijn een makkelijk doelwit voor honden, aangezien ze niet vluchten bij gevaar. Maar ook volwassen dieren kunnen in paniek raken door honden. Bij een klein bos als het Bennebroekbos komt een vluchtend dier al snel een weg of hek tegen, wat vaak niet goed afloopt. Ik heb weleens een foto gezien van een ree dat zich te pletter had gelopen tegen een hek; dat is een heel akelige dood.

Naast reeën heb ik een paar jaar geleden ook een egel gezien. Die was overdag lekker aan het scharrelen in het bos. Egels ontwaken in het voorjaar uit hun winterslaap, als de nachttemperatuur stijgt en er weer voldoende voedsel is.

Kortom, het Bennebroekbos is een prima plek om te genieten van de ontluikende lente.

Tekst en foto's: Sacha Kuijs

Ree in het struweel.

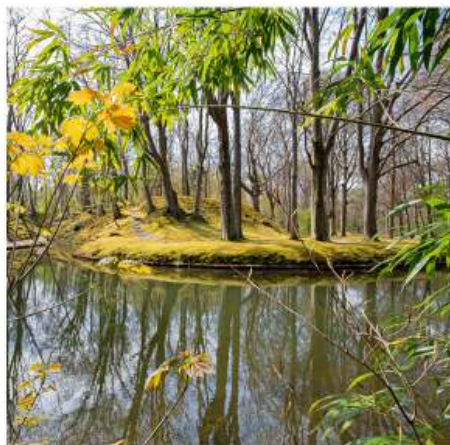

Vrijwilliger aan het werk.

Bosanemoontjes.

COLLAGE LENTE FOTO'S

De redactie is overspoeld met prachtige foto's die de lente verbeelden. Naast de foto's die op de voor- en achterpagina staan, delen we graag nog meer foto's met jullie. Vier de lente!

De foto's op deze pagina zijn gemaakt door: Peter van de Beek, Roelof Boddaert, Dick van Gijlswijk, Jolanda Kanters, Cisca Klarenberg, Hans Moolenaar, Alie Postma en Hans Smits.

COLLAGE LENTEFOTO'S

De foto's op deze pagina zijn gemaakt door: Peter van de Beek, Lisette Eisenga, Dick van Gijlswijk, Hans Moolenaar, Piet Patee en Alie Postma.

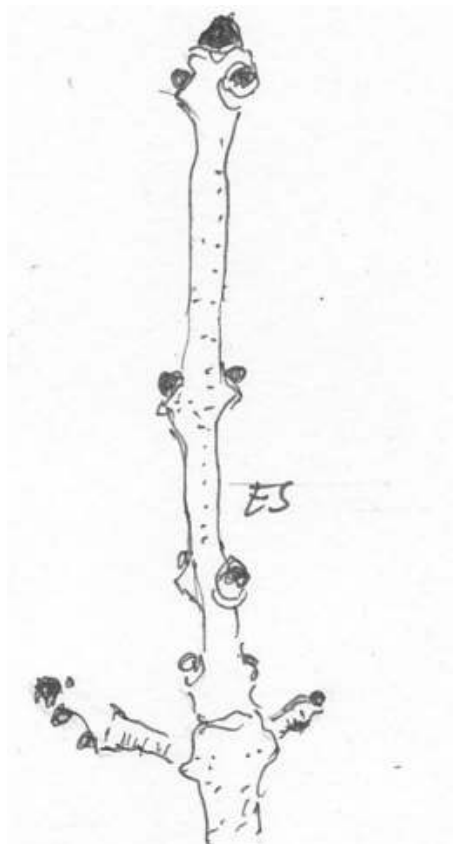
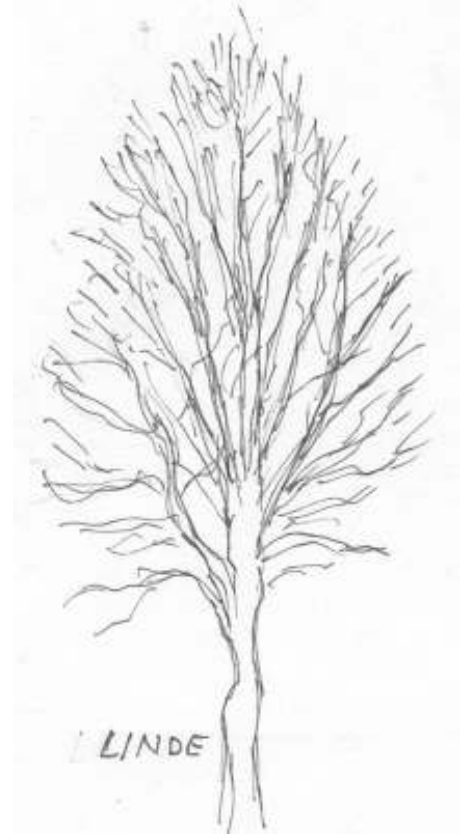
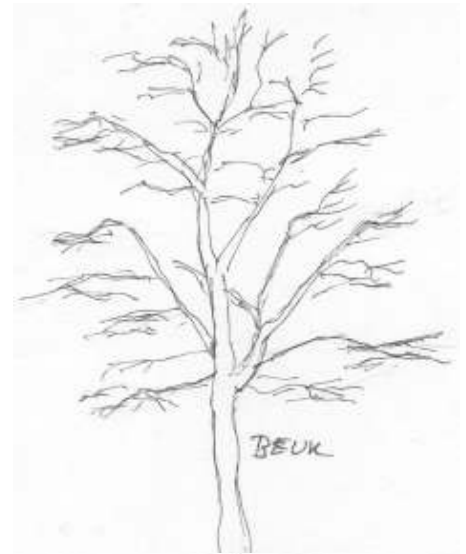
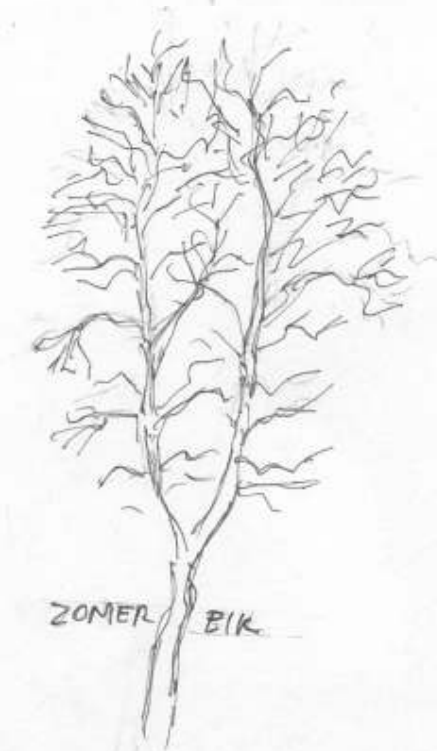
HERKENBAARHEID VAN BOMEN IN DE WINTER

In de winter zijn bomen niet meer herkenbaar aan hun blad, maar wel aan andere dingen. Het kale silhouet van hun kroon is vaak al een aardig kenmerk op grote afstand. Zoals de warigheid van de takken van de eik, de spitsboogachtige kroononttrek van de linde, de horizontale uitwaaiing van de takeinden van de beuk of de volle kroon van de paardenkastanje, waarvan de takken enigszins naar beneden buigen om aan het eind weer op te veren. Van dichtbij is er natuurlijk veel meer te zien.

Bladknoppen

Loofbomen stoten in de herfst hun bladeren af, omdat de boom bij de wintertemperatuur het waterverlies door de verdamping via de bladeren niet kan bijhouden. De nieuwe bladknoppen beginnen direct na het afstoten van het oude blad. Ze zitten dan ook vlak boven de littekens van de afgefallen bladstelen. Net als de bladeren zijn de bladknoppen voor iedere soort kenmerkend. Ze zitten op dezelfde plaatsen als de bladeren, soms tegenoverstaand zoals bij de esdoorn en de paardenkastanje of verspreid zoals bij de meeste soorten.

De vormen zijn verschillend, je hebt grote of kleine en je hebt afstaande of aanliggende knoppen. De beuk heeft

lange spitse knoppen, verspreid en afstaand. De haagbeuk, overigens geen familie van de beuk, heeft kleine spitse knoppen, verspreid en aanliggend. Alle bomen hebben eindknoppen aan hun twijgen, soms extra groot of samengesteld. De eik heeft stompe knoppen met aan het eind van de tak een zeer herkenbare soort knots van meerdere stompe knoppen bij elkaar. De esdoorn en de paardenkastanje hebben grote eindknoppen. De es heeft dofzwarte bolle knoppen met een grote eindknop, die samen met de eindzijknoppen aan een varkenspootje doet denken.

Bescherming

Een bladknop is iets heel vernuftigs. Aan de buitenkant zitten schubblad-

jes. Soms, zoals bij de paardenkastanje zijn de schubbladjes verkleefd met hars. De schubjes beschermen de knop tegen vrot. Bescherming tegen de vorst gebeurt door een antivriesstof die de boom zelf aanmaakt. Als de knop gaat zwellen vallen de schubjes af. Soms zie je hele bermen helemaal bedekt met schubjes. Bij de knop van het kastanjeblad kan je aan een klein steeltje, het blad heel fijn opgevouwen zien. Klaar om zich te ontplooiën. In het begin nog slap met beharing. Die beharing valt af als het blad door toevoer van water opzwellt. Snij zelf maar eens zo'n grote bladknop open en verwonder je hierover.

Tekst en tekeningen: Jan Saveur

Het is begin januari, lekker droog weer en er staat een stevige bries. De temperatuur is 10 graden en dat in januari! Er zit lente in de lucht! Een dubbel gevoel: fijn maar ook verontrustend door de klimaatverandering. Ik ga een wandeling maken vanaf de Velserbroek, het zogenaamde "Rondje Gruijters".

Het is nog vroeg, er zijn nog weinig andere wandelaars. Heerlijk rustig! Rechts van mij, boven het water van de plas, landt net een groep grauwe ganzen met hun kenmerkende rode poten en oranje snavels. Ze laten zich duidelijk horen, het is een gegak van jewelste. Prachtig om te zien hoe ze hun landingsgestel uitsteken. Verder zie ik wilde eenden, meerkoeten, een fuut en wat meeuwen.

Wanneer ik de bebouwing achter me gelaten heb, zie ik rechts rietkragen en links nu al bloeiende elzenkatjes. Dan passeer ik een wat rommelig gebied met woonboten en een weilandje met schapen en pony's. Ik loop langs het gemaal "De Dammers" en het populierenbosje met de Kruithuisjes.

Voorjaar in de lucht! Foto: Jany van Dijk

Het Fort benoorden Spaarndam komt in zicht. Informatie over de cultuurhistorie is te vinden in de route-app "Vogels kijken" van het IVN. In het water voor het fort zie ik kuifeenden. Door het heldere weer is bij het mannetje heel goed de paarszwarte kop en kuif te zien. Het vrouwtje moet het doen met een bruine kop. Op het land tamme wilde ganzen (soepganzen) en opnieuw grauwe ganzen. Ik kom aan bij het landje van Gruijters, een plas/dras gebied, waar het water hoog staat. De rust en ruimte, het licht, de blonde rietkragen, de windvlagen op het water, dit met de felblauwe lucht erboven is echt prachtig! Genieten op deze zondagmorgen!

Als ik verder loop, ontdek ik tot mijn verrassing nog een bruine vrouwtjesfazant. Op het water zie ik, naast een paar zwanen, een paar bergeenden. Met de kijker is goed hun witte lijf met bruine band en donkere kop te zien. Ook de eerste wilgenkatjes zijn er weer, een echte voorjaarsbode. Al mijmerend over alles wat ik onderweg gezien en ervaren heb, wandel ik terug. Ondanks dat ik deze omgeving over al het moois in dit gebied. Kortom: het "Rondje Gruijters" is een echte aanrader!

Tekst: Meins van der Wal

Prachtige zonsopgang boven Westbroekplas. Foto: Meins van der Wal

Ganzen op het Landje. Foto: Meins van der Wal

Genieten! Foto: Meins van der Wal

TREKKEN OF BLIJVEN

De vogeltrek in de herfst is een fascinerende gebeurtenis. Vogels die 's zomers broeden in Nederland trekken massaal naar het Zuiden. Zo maken ze plaats voor wintergasten uit bijvoorbeeld Scandinavië en Noord-Rusland. Deze trekvogels komen naar de waterrijke gebieden in onze regio waar ze voedsel in overvloed vinden. Sven Pekel, boswachter bij PWN (Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland) en vogelaar, vertelt er meer over.

Standvogel

Niet alle vogels in Nederland trekken weg naar het warmere Zuiden. Sommige vogels, zoals merel, ekster en huismus, blijven tijdens de wintermaanden in Nederland. Dit zijn de zogenaamde standvogels of blijvers.

Sven vertelt: "Veel algemeen bekende vogels zijn niet alleen standvogels, sommige soorten kunnen ook trekvogel zijn. Je kunt dat aan hun gedrag herkennen. Trekvogels uit het Noorden zijn geen mensen gewend en daardoor veel tammer dan hun standvogel-collega's. Neem nou bijvoorbeeld de roodborstjes. Een aantal van hen komt uit het Noorden om hier te overwinteren, zij gedragen zich veel minder schuw dan hun soortgenoten die hier het hele jaar zijn."

Trekvogel

"Het is verbazend om te weten welke enorme afstanden zelfs hele kleine vogeltjes kunnen afleggen. Wist je dat de fitis maar 11 gram weegt en de Sahara over trekt? Algemene stelregel is: hoe kleiner de vogel, des te korter zijn leven," legt Sven uit.

"In het PWN-gebied zie je de bekende eenden soorten zoals tafeleenden en kuifeendjes, maar soms zie je nonnetjes of een grote zaagbek", vertelt Sven enthousiast. "Ook meerkoeten kunnen trekvogels zijn. Die gaan in het voorjaar terug naar Polen om daar te broeden."

Ik wil een duit in het zakje doen en vertel dat ik denk een mandarijn-eend te hebben gezien bij Vogelenzang. Sven helpt me uit de droom: "Nou dat is een ontsnapte of losgelaten kooivogel, hoor. Die komen hier echt niet van nature voor!"

Paartje kuifeend. Foto: Peter van de Beek

Zaagbek vrouwtjes. Foto: Peter van de Beek

Zachte winters

Door de klimaatverandering komt de vorstgrens steeds noordelijker te liggen, waardoor een aantal vogels bij een zachte winter hier blijft en niet naar het Zuiden trekt om daar te overwinteren. Voorbeelden hiervan zijn ooievaars en lepelaars die zo standvogel worden. En als er dan toch een slechte winter komt met veel sneeuw en ijs, kunnen ze niet bij het voedsel komen en zullen ze dan verhongeren.

Aanpassen

Een ander gevolg van de klimaatverandering is dat de rupsenpiek steeds vroeger komt. De vogels die hier normaliter broeden, moeten dus eerder nestelen om voldoende voedsel voor hun jongen te hebben. Als de vogels

Stand- of trekvogeltje?
Foto: Femke van den Berg

te laat aankomen na overwintering in het zuiden worden de legsels kleiner, een vorm van aanpassing dus. De evolutie maakt uiteindelijk dat de sterksten overleven door zich aan te passen aan de omstandigheden.

Tekst: Jany van Dijk

DE KLEINE WATERSALAMANDER

De Kleine watersalamander is één van de meest voorkomende amfibieënsoorten en is in heel Nederland te vinden. Deze salamanders trekken in februari-maart vanuit de overwinteringsplaatsen op het land naar het voortplantingswater. Maar bij meerdere dagen met temperaturen boven de 5 graden en een hoge luchtvochtigheid of regen, kunnen ze eerder actief worden. De eerste trekkende salamanders zijn begin januari al op de Bergweg in Velsen gezien!

1 tot 3,5 gram

De trek vindt in de avond en nacht plaats. De mannetjes zoeken als eerste het water op. Enkele dagen of weken later volgen de vrouwtjes. Als ze hierbij wegen moeten oversteken, dan is dat een gevaarlijke onderneming. Jaarlijks worden er alleen al in onze regio honderden salamanders doodgereden. Door hun bruingekleurde rugzijde en geringe afmetingen worden ze vaak over het hoofd gezien. Volwassen salamanders zijn tussen de 7 en 11 cm lang en wegen slechts 1 tot 3,5 gram.

Op de versierstoer

In het water krijgen de mannetjes een prachtige gegolfde kam die vanaf het achterhoofd tot aan de staartpunt loopt. Zodra een vrouwtje en een mannetje elkaar tegenkomen in het water gaat het mannetje op de versierstoer. Het mannetje zwemt voor haar langs en besnuffelt haar. Als het vrouwtje hem wel ziet zitten, wordt de balts vervolgd op de waterbodem. Het mannetje waaiert met zijn staart feromonen naar het vrouwtje toe. Uiteindelijk zet het mannetje een zaadpakketje in het water af dat door het vrouwtje met de cloaca wordt opgenomen.

Het vrouwtje legt 7 tot 12 eieren per dag. Elk ei wordt apart op een blad van een waterplant gelegd en dit blad wordt met behulp van de achterpoten om het ei gevouwen. Het vrouwtje legt 100-400 eieren per voortplantingsseizoen. Een hele klus voor haar om deze allemaal netjes in te pakken, maar een goede tactiek om predatie te voorkomen.

Carnivoor

Salamanders stellen weinig eisen aan

hun biotoop. Ze hebben een voorkeur voor voedselrijke en zoete wateren met voldoende dekking in de omgeving, maar voelen zich ook in tuinvijvers thuis. Volwassen Kleine watersalamanders blijven 4 tot 5 maanden in het water. Ze zijn echte carnivoren. In het water eten ze vooral watervlooien en andere kreeftachtigen.

Tijdens de landfase bestaat hun voedsel uit onder andere kleine regenwormen en slakken. Erg kieskeurig zijn ze niet, ze eten vrijwel alles wat doorgeslikt kan worden. Ook eieren en larven van de eigen soort worden gegeten. In november zoeken de salamanders

een vorstvrije, beschutte plek op om in winterslaap te gaan. Dat kan in hollertjes, tussen wortels en onder boomstronken zijn, maar ze zijn ook teruggevonden in een oud meerkoetnest.

Jaarlijks worden in Velsen rond de 1.500 salamanders overgezet. 2020 was een topjaar met maar liefst 4.741 stuks. Een tip voor dit voorjaar: Neem een zaklamp mee en ga 's avonds op zoek naar de Kleine watersalamander. Mocht je er één zien op de weg, begeleid hem of haar dan veilig naar de overkant van de weg.

Tekst: Ellie Wormgoor

Wat een plaatje! Foto: Elly Wormgoor

Meten is weten. Foto: Ellie Wormgoor

Niet zo groot. Foto: Ellie Wormgoor

Opbrengst van emmer. Foto: Rob Belles

AMERIKAANSE VOGELKERS TE LIJF

De Amerikaanse vogelkers of *prunus serotina*, woekerde in de Kennemerduinen en was een ware plaag. Om de vogelkers te bestrijden, bleek een paar manieren effectief. Allereerst hebben vrijwilligers regelmatig de jonge aanplant diep uitgestoken. Daarnaast waren er plagprojecten, waarbij plakken grond met vogelkers machinaal werden afgegraven. En de derde manier om de agressieve exoot tegen te gaan, was de vogelkers te laten begrazen door schapen. Boswachter Simone de Maat beheert de portefeuilles Begrazing en Communicatie. Zij is dé aangewezen persoon om uit te leggen wat de effecten van de jarenlange inzet van de schaapskudde zijn.

Tijdens een rondrit door het duin vertelt Simone: "Het terreinbeheer in Nationaal Park Zuid-Kennemerland voert PWN (Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland) samen met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten uit. In 2008 startte bij ons een herder, die samen met een groep vrijwilligers een kudde schapen ging hoeden. In de gebieden waar de Amerikaanse vogelkers woekerde, werden om de week flexnettenrasters neergezet, die onder stroom stonden. Zo werd aan de schapen die binnen die rasters graasden, "geleerd" om de vogelkers te eten. Het dieet van een schaap mag maar voor 40% bestaan uit deze prunussoort, anders komt er teveel gif binnen. Omdat de herder veel kennis heeft van het gebied, kon zij de kudde een gevarieerd dieet aanbieden van Amerikaanse vogelkers, grassen en kruiden."

De schaapskudde met haar herdershond Foto: Simone de Maat

Onderweg stopt Simone bij een bebost terrein: "Hier zie je een mooi voorbeeld. In dit gebied kwam de Amerikaanse vogelkers veel voor. De kudde heeft goede diensten bewezen, want er is nu bijna geen *prunus serotina* meer te zien." Om dat te bereiken, werd in het hele gebied jarenlang, drie keer per jaar, gedurende een week begraasd. De *prunus* stierf uiteindelijk af. De kudde is nu niet meer het hele jaar nodig, want de vogelkers is grotendeels verdwenen. Simone vertelt verder: "Daarom zijn we gestopt met een eigen kudde. De groei van de oorspronkelijke rijke kruiden- en grasvegetatie neemt weer toe. Momenteel wordt bestudeerd hoe het beheer er de komende jaren uit gaat zien."

Verderop lopen we het duin in, want Simone wil een restgebied laten zien. "Een restgebied is een stuk terrein waar de vogelkers nog niet is verdwenen. Zo'n klein gebiedje kunnen we

met onze vrijwilligers te lijf gaan, maar we kunnen voor deze gebieden ook drie keer per jaar een kudde met herder gedurende een week inhuren. Dat moet drie tot vijf jaar worden volgehouden. Als in het voorjaar en najaar de sterkere grassen teveel de overhand krijgen, kunnen we ook daar de kudde inzetten. In het najaar hebben bronstige damherten weer veel last van de nettenrasters, die onder stroom staan. Het beheer is er dan op gericht om de gebieden waar veel herten lopen, wat minder actief te laten begrazen en de andere gebieden wat actiever.

Het is een ingewikkelde puzzel, maar gelukkig weten herders en vrijwilligers goed waar ze mee bezig zijn," zegt Simone.

Tekst: Jany van Dijk

Afgegrasde toppen. Foto: Jany van Dijk

Er zijn nog restgebieden. Foto: Simone de Maat

UITGELICHT IVN-excursies Zuid-Kennemerland

LET OP Alle activiteiten zijn onder voorbehoud.

Voor actuele informatie en andere activiteiten zie:

<https://www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/activiteiten>

ZONDAG
12 MAART

Vogelzang op Leyduin

In maart zijn de wintergasten nagenoeg verdwenen. De zomergasten zijn nog niet gearriveerd. De standvogels lijken even rust te hebben maar de schijn bedriegt. Dit is het moment om de vaste bewoners van het bos goed te ontmoeten en hun vogelzang te leren. Vertrekpunt: Parkeerplaats buitenplaats Leyduin, Manpadslaan Heemstede.

DONDERDAG
16 MAART

Uilenballen pluizen

In een uilenbal schuilt een heel verhaal. Deelnemers gaan braakballen van kerkuilen uit onze regio pluizen en helpen zo mee aan de kennis over de verspreiding van zoogdiersoorten in Noord-Holland. Nico Jonker houdt een inleiding en daarna gaat men onder zijn leiding aan de slag. Locatie: Vogelhospitaal, Vergierdeweg 292 Haarlem. Neem pincet, oude tandenborstel en loep mee. Voor leden van IVN, Vogelwerkgroep en KNNV.

ZATERDAG
8 APRIL

Bomen-excursie Duin- en Kruidberg

Leer de bomen in dit gebied kennen aan de hand van een speciaal daarvoor ontwikkelde bomenkaart. Ontdek samen met een natuurgids de bomen. Parkeerplaats Duin en Kruidberg. De ingang ligt aan de Duin- en Kruidbergerweg 91 te Santpoort-Noord. Tegenover Hoeve Duin en Kruidberg het weggetje inrijden. Reserveren verplicht via site NPZK.

KONINGSDAG
DONDERDAG
27 APRIL

Big-5 vogelexcursie AWD

Ga op de vroege ochtend onder leiding van een gids luisteren naar de Mooie 5 van het Duin. Aan het eind van de ochtend herken je voortaan altijd de zang van de nachtegaal, de boompieper, de tjiftjaf, de grasmus en de fitis. Vergeet niet een verrekijker, warme kleding en iets te drinken of te eten mee te nemen. Locatie: Amsterdamse Waterleidingduinen, ingang Zandvoortselaan 130A, Zandvoort (bij restaurant De Duinrand), toegangkaart verplicht. Vooraf aanmelden is niet nodig. Informatie: Berna van Baarsen 06-24624622 of bernavanbaarsen@gmail.com

ZONDAG
7 MEI

Zee-evenement JuttersmuZEEum Zandvoort

Kom genieten en uitwaaien aan zee tijdens het Zee-evenement bij het Juttersmuseum. Wij bieden voor jong en oud: excursies, uitleg over zee- en strandvondsten, een knutseltafel, vissen met een kor, een tentoonstelling en een puzzeltocht. Locatie: JuttersmuZEEum Zandvoort.

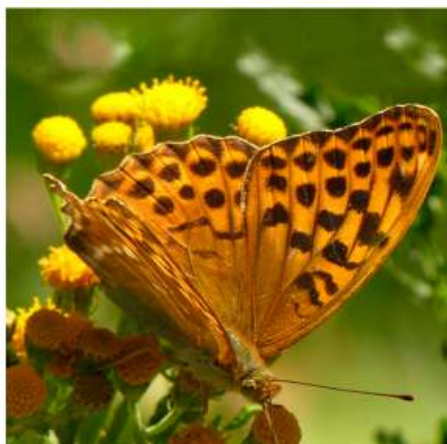
Vissen met kor is afhankelijk van het weer. Vooraf aanmelden is niet nodig. Informatie: www.ivn.nl/zuidkennemerland of Cisca Klarenberg 023-5848789.

HEMELVAART
DONDERDAG
18 MEI

Vroege vogel fietstocht

Voor de liefhebber van vogelzang is deze excursie echt een must. In deze tijd zingen diverse vogels volop, zoals merel, roodborst, fitis en tjiftjaf. En niet te vergeten de nachtegaal. We starten bij Toolenburgerplas en gaan vervolgens door Park21, Park Zwaanshoek, Boseilanden, Groene Weelde en eindigen in het Haarlemmermeerse bos. Vooraf aanmelden moet niet, mag wel:

ivnhaarlemmermeer@gmail.com

Fotografen thema 'Lente': Peter van de Beek, Lisette Eisenga, Dick van Gijls-wijk, Hans Hoogeveen, Jolanda Kant-ers, Hans Moolenaar, Piet Paree en Hans Smits.

